

Rememorar és avançar. Un viatge pels túnels dels temps de l'art

Núria Ruiz Comin

Correo electrónico: nuriaruiz9@hotmail.com

Institució: Associació per a l'Estudi del Moble

Mesa: Rememorar els *artefacta*, *atífells*, *atuendos*

La comunicació intentarà opinar sobre algunes de les qüestions que proposa el XVII Congrés Nacional de Història de l'Art, començant el discurs pel tema central que dona títol al Congrés: "**Art i Memòria**" el qual té com objectiu: discutir com l'art beu del passat alhora que mostra com la nostre ment re- interpreta tot el que l'envolta i com ens proposa una realitat artística (de vegades) nova, fins a centrar-nos en el de "**Rememorar els artefacta, atífells, atuendos**" que potser ens permetrà situar en el seu lloc aquelles arts, que tal com proposa la Mesa IV, varen quedar al marge de la triada acadèmica de las Arts Majors, com es el cas del mobiliari, que per aquesta raó s'inclouen dins les Arts Decoratives.

Per poder explicar les nostres opinions vers aquestes qüestions de memòria, **rememorar** i reivindicar, les arts, hem triat el teatre perquè és sens dubte l'art més complet, on hi son representades totes les manifestacions artístiques, des de la interpretació, text, paraula, poesia, música, ball, gest, mim, cant, arquitectura, decoració, pintura, escenografia, fins el mobiliari. També perquè el teatre actual és una revisió i compilació constant del passat, alhora que és la disciplina que presenta més novetats en les seves propostes doncs acull totes les noves tecnologies i avanços, per tant ens permet veure millor aquesta mirada al passat i la seva evolució, que és el que pretén explicar la comunicació: **Rememorar és avançar " un viatge pel túnel del temps de l'art "**.

En el passat Festival de Barcelona Grec 2007 es va representar la obra de teatre: "*La Famiglia dell'antiquario*" de Carlo Goldoni, sota la direcció de Lluís Pasqual, presentada els dies 26-29 de juliol al Teatre Romea, amb producció dels "Teatro Stabile del Veneto i Teatro Stabile de Génova" que ens facilita el nostre discurs, doncs a partir de la obra de Goldoni, farem una mirada al nostre passat més immediat però que ens remetrà a la Commedia dell'Arte, alhora que comprovarem com aquesta beu del seu passat i les influències que va aportar al teatre i a l'art posterior i fins els nostres dies. Mostrarem com aquest **rememorar** ha estat una constant en la història de l'art, per altre banda com és imprescindible per no caure en la repetició i per evolucionar, així com que en aquest procés han intervingut altres factors.

Carlo Goldoni al segle XVIII va **rememorar** i transformar la Commedia dell'Arte, intentant revitalitzar les comèdies populars abans improvisades, escrivint els textos del seus diàlegs i fent-la més realista. Va caracteritzar la vida quotidiana els costums i els caràcters especialment venecians, va treure les màscares i la bufonesca, però mantenint uns personatges tot i humanitzant-los reconeixibles. També la mateixa Commedia dell'Arte rememorava i recollia personatges, aspectes, gestos, mims, de la farsa Atel.lana, de les comèdies d' Aristòfanes, de la Comèdia Nova de Meandre o del teatre llatí de Plaute i Terenci

Lluís Pasqual al segle XXI en dirigir aquesta obra també **rememora**, recull, però sobre tot re -interpreta. Pasqual dirigeix la obra de Goldoni respectant el text i l'idioma original doncs es representa en venecià e italià, amb subtítols en català e interpretada per actors italians. Els personatges convencionals, els de la Commedia dell'Arte i les màscares es barregen en aquesta obra de Goldoni que Lluís Pasqual ambienta en nou èpoques diferents que transcorren entre el 1780 i el 2007.

Ens situa la acció en un decorat fix i els canvis d'escena ho protagonitzen entre d'altres la música i el vestuari. La música és una mateixa melodia, que és va adaptant a les nou èpoques que ens vols mostrar Pasqual, iniciant-se al segle XVIII amb el clavicordi fins arribar al segle XXI amb un rap on veiem la evolució, alhora que aquesta voluntat de donar-li importància a la música, ens remet de nou als orígens doncs la música ha estat una part important en el teatre des de l'antiguitat, com també feien en la Commedia dell' Arte mitjançant la música popular que alhora també definia als personatges. El vestuari també pateix una transformació cronològica però hi ha un *leiv motiv*, el color no canvia sempre és el mateix, potser amb alguns matisos, per tant en tot moment l'espectador pot reconèixer al personatge Pasqual igual que Goldoni no necessiten de màscares per mostrar-nos el personatges però els fa reconeixibles, aquesta és una qüestió molt important en l'art, cal reconèixer el que veiem, tenir memòria. Ens presenta una sola escenografia: en l'espai escènic hi ha veiem sols una taula central i al darrera un decorat pintat, un trompe-l'oeil que simula una sala noble de qualsevol palau venecià del segle XVIII, el qual gira sobre si mateix 180 ° cada cop que es canvia l'escena donant la sensació com si s'obris una porta, presentant-nos per l'altre cara el mateix decorat, que ens situa de nou a la Commedia dell' Arte on els decorats solien ser uns telons pintats que dividien l'escenari, evidentment abans d' aparèixer la perspectiva la qual va permetre la acció i visió simultània i l'entrada i sortida dels actors.

El fil conductor del decurs dels temps a més de la música i el vestuari és un moble “**atuendo**” :bé en realitat nou cadires que van entrant els actors a escena cada cop que canvia l'acció, les quals a partir d'aquest moment formaran part de la escenografia i en arribar el final de la representació tots els protagonistes seuran en elles. Aquestes seguiran també un temps cronològic i estilístic començant amb una cadira estil Lluís XVI fins acabar amb una de disseny.

Lluís Pascual en posar en escena aquesta comèdia ens ha aportat la realitat artística que la seva ment ha re-interpretar i ens ha mostrar l' evolució de l'art tant cronològica com estètica, perquè en el decurs dels temps hi ha hagut factors que han propiciat aquesta evolució, des de el pas del temps, de la història, canvis de pensaments, de renovació, com és el cas de la Comèdia per part de Carlo Goldoni o de la aparició del director d'escena sorgit a França, amb André Antoine o el seu precursor al Duc Jorge II de Saxe-Meiningen. Evidentment el paper de director ha existit des de sempre, en la Commedia dell'Arte era el “Corago” qui donava les ordres teòriques i tècniques, però el naturalisme fou el responsable de l'aparició de la figura del director teatral modern, en quan a un individu que interpreta el text, crea un estil d'actuació, suggereix decorats, vestuari i dona cohesió a la producció. Aquest és el cas de Lluís Pasqual director, que ha creat la seva pròpia obra, aportant la seva experiència i vivències, alhora que ha utilitzat la seva memòria no sols per recordar a Goldoni o els seus precedents, també voluntària o involuntàriament ha recordat altres artistes que com ell han fet ús de la memòria. Autors, artistes, directors que se han servit del teatre, de la Commedia dell'Arte i els seus personatges, les màscares, la comèdia, per dir-nos coses. Així podem observar com Goldoni **volia mostrar-nos la seva societat**. Pasqual **com Itàlia no ha canviat tant**. Luigi Pirandello recollirà recursos de la Commedia dell'Arte **per renovar el teatre**, utilitzant l'element sorpresa i l'imprevist. Eduardo de Filippo al segle XVIII va fer **renéixer el personatge de Pulcinella**, alhora que es basa amb els caràcters, que utilitza **per reivindicar problemes contemporanis**. N'hi ha d'altres dels que potser en parlarem com Jean- Antoine Watteau, Charles Chaplin ó Picasso, però volem destacar a Cindy Sherman qui en un altre context històric i geogràfic, amb altres formats, utilitza estereotips **per denunciar el seu entorn, el seu país**, però que ens recorden novament els personatges de la Commedia dell'Arte o potser de Aristòfanes doncs aquests utilitzaven la burla o l'humor per denunciar. Cindy ho fa en to grotesc, recorre a **artefactes** teatrals, màscares estrofolàries, natges de plàstic, sens i nassos risibles que ens remet al teatre. En la seva sèrie “*History Portraits*” realitzada entre 1989 i 1990 de fotografies en color i emmarcades, revisa grans arquetips femenins de la Història de l'Art Occidental, des de la Fornarina a Judith o des de Salomé a Maria, obres que ens són conegudes perquè han estat creades per grans artistes. Cindy ens interessa en quan **rememora** l'art del passat, alhora que ens mostra la seva evolució doncs ens presenta un altre categoria estètica: la lletjor, lo abjecte, com allò oposat a lo sublim a lo bell, trencant amb tot el concepte modern .vers la bellesa, unitat, ordre, etc. Això ha estat possible gràcies a un altre avenç: la llibertat de l'artista.

Lluís Pasqual a més de **rememorar**, de crear una realitat nova, de dir-nos coses, utilitza la música, el vestuari i mobiliari, fins i tot per reivindicar.

Podem observar com les cadires: **utensilis**, esdevenen protagonistes de l'obra. Pasqual ha valorat de la cadira la seva pròpia funció: seure, alhora que amb la seva participació en el desenvolupament de l'obra ens mostra com aquests **artefactes, atuels o atuendos**, han patit una evolució paral·lela a la història de l'art, ho fa presentant-les cronològicament igual que el vestuari i la música, començant el any 1780, 1820, 1870, 1900, 1920, 1949, 1969, 1980 i acabant el 2007.

Personalment penso no es podia fer d'una manera mes visible per explicar l'evolució de l'art, fins i tot ho fa amb la manera de interpretat que en arribar l'any 2007 ho fa a la manera televisiva. Per altre banda ens mostra com l'art beu del passat, com l'artista el re- interpreta i com utilitza una obra de teatre per reivindicar el paper del mobiliari que sempre ha estat a l'ombra, donat que ha esta considerat des de sempre més com objecte útil i funcional i per tant considerat un Art Menor. Pasqual el fa protagonista però no ho fa de manera fortuïta, ha buscat i ha trobat la clau per explicar l'evolució de la l'art, mitjançant un **atuendo** una cadira, inicia el recorregut amb una d'estil Lluís XVI just la època de l'obra i avança fins al segle XXI acabant amb una cadira de disseny. No és massa habitual que en qualsevol disciplina artística el mobiliari prengui protagonisme, doncs fins i tot en el teatre normalment serveix per contextualitzar l'escena, encara que darrerament hi ha hagut algunes representacions que han fet d'un objecte mobiliari el protagonista, com ha estat el cas de “*La caiguda*” de M. Camus on un llit d'hospital es converteix en protagonista junt amb l'actor. Hi ha altres exemples que també contemplarem.

No podem oblidar a l'espectador, part imprescindible, perquè es a qui va dirigida l'obra d'art. El teatre que es realitza avui dia, requereix d'uns coneixements per part del qui va a veure'l, doncs una majoria d'obres són adaptacions o noves versions de textos, tant de clàssics, com moderns o contemporanis, alhora que utilitzen molts elements, des de la música, fins a vídeos i altres tecnologies, elements que formen part avui tant de l'art com de la vida. Podem posar com exemple el teatre que fan els directors Calixto Beitio i Alex Rigola on les

seves obres son un catàleg de elements diversos que un altre cop ens remeten al teatre antic: medieval que és valia de *artilugis* o la mateixa Commedia dell'Arte o el teatre barroc. Al mateix succeeix amb els actors de la Commedia dell'Arte, els quals tenien de ser plurals: cantar, ballar, tocar instruments, fer de saltimbanquis, mim, interpretació, bé un llarg etc. El actors de teatre d'avui i especialment el dels directors citats, requereixen una gran preparació han de saber fer de tot i estar en plena forma física. En aquest teatre els personatges igual que passa amb Goldoni i Pasqual ja no porten màscares, per tant cal reconèixe'ls, necessitem tenir un mínim de informació, de **memòria**.

L'espectador però pot ser de dos tipus, el que recorre a la seva memòria vers el que està veient o el que sense tenir-ne fa les seves pròpies conclusions, en els dos casos però incorpora les seves pròpies vivències i re- interpreta l'obra, independentment potser del que ha volgut dir el director o el propi autor, fent una realitat artística nova. Però la memòria individual pot tenir matisos, pot ésser espontània davant d'una obra de qualsevol tipus ens poden venir a la memòria de sobte, sense parar-se a pensar altres obres semblants o potser ni semblants senzillament ho hem relacionat. O la memòria pot ser voluntària, davant un obra intentem recordar tot allò que sabem referent a ella o volem explicar com podria ser el cas de Lluís Pasqual. Quan es tracta d'obres noves o d'autors novells, sembla sigui més fàcil, però de vegades se'ns fa més difícil, perquè la nostre memòria no té on buscar referents.

En conclusió, la re- interpretació o la obra d'art nova, ens mostra una nova mirada dels artistes a la patina deixada per el transcorre del temps, a més de les seves pròpies aportacions, ideològiques, d'estètica, ètica, moral, etc. i les seves vivències i experiències, a las quals s'hi afegeixen les dels espectadors, creant cadascú una realitat artística nova. Per altre banda dir que el camí recorregut fins aquí ens mostra que **rememorar**, tenir memòria vers l'art, es sens dubte **avançar**, perquè mirar el passat ens ajuda a entendre el nostre ara. Hem posat com exemple l'art del teatre i hem escollit un obra que ens ha permès desenvolupar el nostre discurs, ahora que parlar del mobiliari art relegat de la triada i per tant considerat art menor, al qual volem reivindicar, junt amb la recuperació de termes com: **artefacta**, **atifell**, **atuendo**, perquè en endavant sigui considerat com quelcom: **fet amb art** .